

3. Влияние туризма на экономику государства. URL: <http://skole.com.ua/ru/papers/13-turizm/34-turizm-ekonomika.html>
4. История Австралии. URL: <http://www.14dney.com/notes/history>
5. Дронів В.В. Історія та зростання подорожей, структура туристичних організацій в Австралії. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/76-sorok-p-yata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/1000-istoriya-ta-zrostannya-podorozhej>

Д.І. Іванов
молодший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

БРИТАНСЬКА ПОЛІТИКА ЩОДО КНР У ПОСТБІПОЛЯРНИЙ ПЕРІОД (1991-2010 рр.)

Стаття присвячена аналізу китайського напрямку британської зовнішньої політики в постбіполярну добу. Завдяки «Політиці реформ та відкритості» (з 1978 р.) Китайська Народна Республіка перетворилася на центральний промисловий хаб світової економіки, що посилює інтерес Сполученого Королівства до економічної співпраці з Пекіном. За цих умов перед британським політичним істеблішментом постало завдання врегулювання статусу Гонконгу та захисту британських національних інтересів у контексті економічного зростання КНР.

Ключові слова: Велика Британія, КНР, Гонконг, міжнародні відносини.

British Foreign Policy Towards China in the Post-bipolar World (1991–2010)

The article is devoted to the analysis of the Chinese direction of British foreign policy in the post-bipolar period. Due to the "Policy of Reform and Openness" (since 1978), the People's Republic of China has become the most principal industrial hub of the world economy. That caused an increasing interest of the United Kingdom in economic cooperation with Beijing. Under such circumstances, the actions of the British political establishment were focused on resolving the status of Hong Kong and protecting British national interests in the context of China's economic growth.

Key words: Great Britain, PRC, Hong Kong, international relations.

Після закінчення Другої світової війни Велика Британія почала поступово скорочувати свою присутність у регіонах «на схід від Суецу», що було обумовлено початком деколонізації та необхідністю скоротити витрати в умовах економічної стагнації 1960-х – 1970-х рр. Після закінчення «холодної війни» стало очевидним, що Східна Азія стрімко посилює свій вплив на світовій арені. Успішні ринкові реформи в КНР та «азійських тиграх» (Гонконг, Сінгапур, Південна Корея, Тайвань, Японія) перетворили Азійсько-Тихоокеанський регіон на глобальний торговельно-промисловий хаб, в якому КНР стала новою «майстернею світу». Політична ситуація в регіоні представляла собою складний вузол історичних суперечностей. Місцеві держави продовжували з підозрою ставитися до КНР через її претензії на регіональну гегемонію. Велика

Британія як постійний член Ради Безпеки ООН залучалася до врегулювання локальних конфліктів. Окрім того, залишався невизначеним статус декількох груп островів в Жовтому та Південно-Китайському морях, на які претендують декілька місцевих держав.

За вказаних обставин Лондон зосередився на збільшенні британської присутності на ринках східноазійського регіону. Пріоритетом для Сполученого Королівства стала розбудова відносин з КНР. Британсько-китайські взаємини перебували в тіні контраверсійного спадку Британської імперії. Від часів британської торгівлі опіумом та Опіумних війн (1839-1842 і 1856-1860 рр.) китайська історіографія веде відлік «Століття принижень» – трагічного періоду в історії Китаю, під час якого країна була перетворена на напівколонію, а після Сінхайської революції (1911 р.) фактично втратила централізоване управління. В цей період Велика Британія отримала контроль над островом Гонконг, який з часом перетворився на унікальний анклав, у якому співіснували китайська культурна традиція та британські демократичні інститути.

Після перемоги Комуністичної партії Китаю (КПК) у громадянській війні (1949 р.) Велика Британія достатньо швидко визнала уряд Мао Цзедуна (1950 р.). В лондонських урядових кабінетах розуміли, що в уряді Гоміньдану на острові Тайвань не було ані ресурсів, ані народної підтримки для повернення на континент. В Гонконгу було розміщено британський військовий гарнізон, але найкращим захистом для Гонконгу стали американські гарантії безпеки. Після Корейської війни (1950-1953 рр.), в якій британські війська приймали участь під мандатом ООН, китайське керівництво усвідомило, що будь-яка спроба встановити контроль над Гонконгом і Тайванем призведе до конфронтації зі США. За цих обставин уряд КНР почав використовувати британський анклав для отримання доступу до західних товарів і технологій, які Китай не міг отримати офіційним шляхом [1, р. 32]. Відносини між Британією і КНР були прохолодними і ще більше погіршилися з початком Культурної революції (1966-1976 рр.), під час якої було спалено британське консульство у Пекіні (1967 р.) [2, р. 176].

Ситуація у британсько-китайських взаєминах почала змінюватися після історичного візиту президента США Р. Ніксона в КНР (1972 р.), який знаменував послаблення суперечностей між Китаєм і Заходом на ґрунті протистояння з СРСР. Після смерті Мао Цзедуна та судового процесу над «Бандою чотирьох» (1976 р.), до влади в Китаї прийшли реформатори на чолі з Деном Сяопіном. Початок «Політики реформ та відкритості» (1978 р.) зробив можливим «китайське економічне диво». Британський уряд підтримував позитивні зрушення в Китаї, однак перед ним постало питання про майбутній статус Гонконгу та суміжних територій. Оскільки дія договору 1898 р. про оренду територій в Китаю закінчувалася 1997 р. [3], Велика Британія не мала можливості зберегти цю колонію, не

зіпсувавши відносин з Пекіном та не втративши доступ до перспективного китайського ринку. У 1984 р. уряд М. Тетчер підписав спільну декларацію з урядом КНР, в якій було окреслено перспективу повернення Гонконгу під китайську юрисдикцію в якості спеціальної зони з широкою автономією. У цьому статусі Гонконг (Сянган) мав перебувати протягом 50 років – від 1997 р. до 2047 р. [4] Особливий статус Гонконгу мав заспокоїти місцевих жителів, які боялися встановлення в своєму місті авторитарного режиму КНР, особливо після придушення виступів за демократичні реформи на площі Тяньаньмень в Пекіні (1989 р.). Тоді уряд М. Тетчер засудив дії китайського керівництва, але це не мало якихось довготривалих наслідків для двосторонніх відносин. Велика Британія була лідером в Європі за обсягом інвестицій з боку китайського бізнесу, а британські компанії в свою чергу були зацікавлені в інвестиціях у КНР.

Всі питання стосовно майбутнього статусу Гонконга були вирішені за каденції консервативного уряду Дж. Мейджора (1990-1997 рр.). Після приходу до влади британських лейбористів урядам Т. Блера (1997-2007 рр.) доводилося лише слідкувати за виконанням досягнутих домовленостей з боку Пекіна. Як і його попередники, Т. Блер проводив прагматичну зовнішню політику. Уряд Великої Британії розраховував, що внаслідок включення в глобальну систему багатосторонніх зв'язків та зростання рівня добробуту громадян у Китаї створюватимуться умови для поступової демократизації суспільства. При цьому в британського уряду було мало важелів для впливу на ситуацію з правами людини в КНР. На початку ХХІ ст. Китай став другою економікою світу та потужним геополітичним гравцем. Відтак політичні кола Великої Британії все частіше порушували питання, пов'язані з захистом національних інтересів від китайського економічного впливу. Натомість китайський істеблішмент сприймав міжнародні відносини в якості ієрархічної піраміди. Вершину в цій структурі займали США – єдина військова та економічна наддержава світу. Наступну ланку займали ЄС, Росія та держави, які межували з КНР.

В контексті пріоритетних напрямів зовнішньої політики КНР членство Великої Британії в ЄС становило перевагу, оскільки європейські інституції представляли колективні інтереси країн-членів на переговорах з КНР з питань торгівлі, інтелектуальної власності, прав людини, що дозволяло британській дипломатії зосередитися на побудові прагматичних економічних відносин і не зачіпати болісні для Пекіну теми [2, р. 181]. Під час короткої каденції лейбористського уряду Г. Брауна британський МЗС підготував спеціальний документ, присвячений специфічним моментам політики щодо КНР. Цей документ представляє суттєвий науковий інтерес, оскільки дозволяє зрозуміти логіку дій британського істеблішменту. В документі не пропонувалося якихось радикальних змін у порівнянні з політичним курсом Т. Блера, який своєю чергою продовжував політику консервативних кабінетів М. Тетчер та Дж. Мейджора. Велика Британія

продовжувала захищати власні економічні інтереси та статус найбільшого європейського інвестора в економіку КНР. Британський уряд ставив за мету досягти торговельного обороту між країнами у 60 мільярдів фунтів стерлінгів та домовитися про послаблення митних бар'єрів для британських товарів [5, р. 15]. Велика увага приділялася й питанням безпеки. Британський уряд розраховував на перетворення КНР на відповідального глобального гравця [5, р. 17], який буде пом'якшувати суперечності у Східній Азії та поділятиме мультилатералізм – багатосторонній підхід до подолання глобальних викликів. Як і раніше, в Лондоні розраховували, що зростання добробуту китайських громадян створить умови для встановлення верховенства права та припинення політики внутрішніх репресій. При цьому в британському МЗС усвідомлювали, що Китай являє собою комплексне ієрархічне суспільство з колективістським менталітетом, яке ставило інтереси держави вище інтересів окремого індивіда. Тому будь-які структурні зміни вимагали політичної волі китайських еліт, які вважали, що без жорсткої конфуціанської ієрархії Китай ризикує знову провалитися в смуту.

Підводячи підсумок доцільно відзначити наступні аспекти та тенденції:

- британська політика в Східній Азії була зосереджена на врегулюванні та розвитку відносин з Китаєм, який у цей період перетворився на потужну державу з очевидними глобальними перспективами;
- спроби британських політичних кіл спрямувати китайський істеблішмент у бік поступової внутрішньої демократизації Китаю, у тому числі в межах «політики залучення», виявилися на загал невдалими;
- Після глобальної фінансової кризи 2008 р. перед Великою Британією постала проблема пристосування власних національних інтересів до зростаючого економічного впливу з боку КНР.

Використані джерела та література:

1. Neves M., Bridges B. Europe, China and the two SARs: Toward the New Era. London: Palgrave Macmillan, 2000. 284 p.
2. Daddow O., Gaskarth J. British Foreign policy: The New Labour years. London: Palgrave Macmillan, 2011. 280 p.
3. Convention between the United Kingdom and China respecting an extension of Hong Kong Territory. 1898. URL: https://archive.org/stream/jstor-2212073/2212073_djvu.txt (дата звернення 9.04.2021).
4. Joint Declaration of the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the People's Republic of China on the Question of Hong Kong. 1984. URL: <https://www.cmab.gov.hk/en/issues/jd2.htm> (дата звернення 8.04.2021).
5. Foreign and Commonwealth office. The UK and China: A Framework for Engagement. 2009. URL: <https://www.lancaster.ac.uk/fass/projects/ndcc/download/uk-and-china.pdf> (дата звернення 9.04.2021).